

خوارزمشاهیان و مغولان

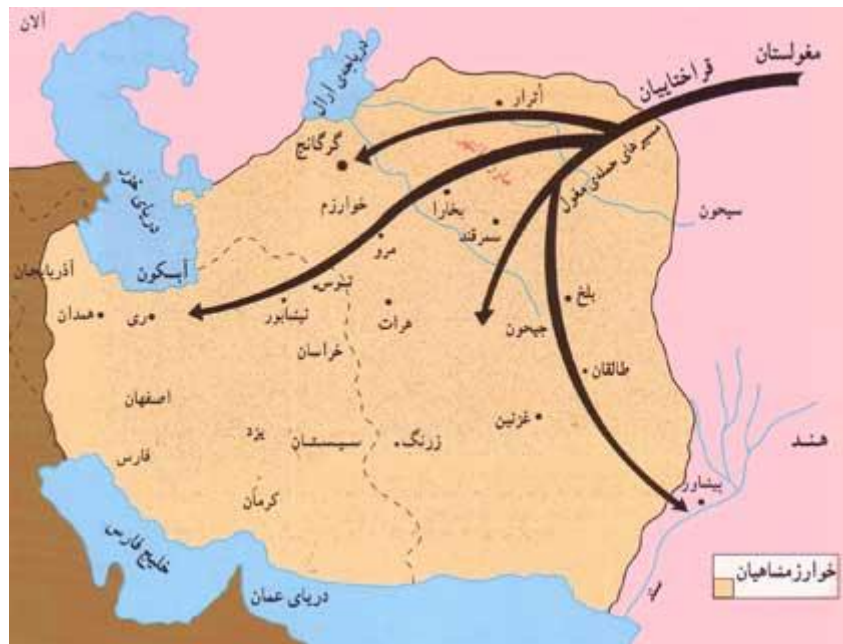
به جهت سرسبزی و حاصلخیزی سرزمین خوارزم حکامی که به این منطقه می رفتند، خوارزمشاه یعنی شاه خوارزم نامیده می شدند. مشهورترین آنها نیز سلطان محمد خوارزمشاه بود ولی خوارزمشاهیان بنیان محکم و استواری نداشتند به سه دلیل:

- ۱- وجود حکومت های محلی مانند اتابکان که خوارزمشاهیان بر آنها تسلط نداشتند.
- ۲- دشمنی سلطان محمد خوارزمشاه با خلیفه عباسی
- ۳- دخالت ترکان خاتون، مادر سلطان محمد در کارها

این عوامل و عدم دستگیری و مجازات غایر خان حاکم اترار که چهل بازرگان مغول را کشته و اموال آنها را تصاحب کرده بو ، باعث شد که چنگیز خان با پسران خود در سال ۶۱۶ هجری به ایران حمله کند. پس از حمله و شکست سپاهیان سلطان محمد او به جای مقاومت به جزیره آبسکون در دریای خزر گریخت و در همان جا کشته شد.

اولین خوارزمشاه که از طرف ملکشاه سلجوقی به حکومت خوارزم رسید انوشترکین بود که در روزگار سنجر سلجوقی در گذشت و پس از او، پسرانش این مقام را داشتند. اتسز اولین خوارزمشاه است که خود را مستقل کرد و از خراجگذاری سلجوقیان امتناع کرد. تا اینکه پسر تکش بنام قطب الدین محمد خوارزمشاه بر تخت نشست و توانست از ماوراء النهر تا همدان را تصرف کند. نام خلیفه عباسی الناصر را از خطبه ها انداخت و این سبب دشمنی خلیفه با سلطان محمد است و در ماجرای قتل بازرگانان مغول، اترار از خویشان مادر سلطان محمد بود و مادر سلطان محمد نفوذ زیادی بر روی سلطان داشت، فرستاده چنگیزخان را نیز کشت و چنگیزخان به سال ۶۱۶ با سپاهی در حدود صد و پنجاه هزار تا دویست هزار تن از دره رود سیحون گذشته با ویران کردن شهرها و روستاها و قتل عام مردم وحشیانه ترین حمله به ایران را پایه گذاری نمودند. لشکریان چنگیز سه دسته شدند، اول خود چنگیز با پسر چهارم یعنی تولی راه بخارا را پیش گرفته. دسته دوم به سرداری جوجی پسر بزرگ چنگیز عازم شهرهای کنار جیهون و فتح اترار شدند. و دسته سوم به فرماندهی جغتای به سمت افغانستان و شرق رفتند. و تنها سلطان جلال الدین خوارزمشاه پسر سلطان محمد در چندین جنگ مغولان را شکست داد و به هندوستان فرار کرد. ولی بدست فردی ناشناس در کوههای کردستان کشته شد و این سلسله پایان یافت.

مغولان و ایلخانان

فرزندان چنگیز خان پس از مرگ او تصمیم گرفتند بار دیگر به ایران حمله کنند. چرا؟
به سه دلیل :

- ۱- نپذیرفتن سلطه ی مغول توسط مردم مسلمان ایران و قیام های پی در پی
  - ۲- وجود قلعه های اسماعیلی که حاضر به تسلیم در برابر مغولان نبودند
  - ۳- خلیفه ی بغداد که حاضر به اطاعت از خان مغول نبود
- بنابر این نوه ی چنگیز پس از چهل سال از حمله چنگیز وارد ایران شد. اسماعیلیان را سرکوب کرد. بغداد را فتح نمود و المستعصم آخرین خلیفه عباسی را به سال ۶۵۶ هجری به قتل رسانید و به حکومت ۵۲۴ ساله خلفای عباسی در بغداد خاتمه داد پایتخت خود را مراغه قرار داد و با استفاده از دانش وزیران بزرگ ایرانی همچون خواجه نصیر الدین توسی و خواجه رشید الدین فضل الله سعی در جبران ویرانی ها و وحشی گری های گذشته برآمد. او حکومتی را تاسیس کرد که به حکومت ایلخانان یعنی خانان مغول شهرت یافت. خواجه رشید الدین فضل الله وزیر یکی از ایلخانان معروف به نام غازان بود. غازان خان امور کشور را منظم کرد و مغولان ساکن در ایران را مسلمان کرد ولی بعد از او حکومت ایلخانان ضعیف شد. چون سرداران مغول خود ایلخانان را انتخاب می کردند و در اداره کشور دخالت می کردند و وزیران ایرانی کار آنها را مخالف کار خود می دانستند و دستور قتل عام آنان را صادر می کردند. آخرین ایلخان مغول ابوسعید جوانی کم تجربه بود و وقتی مرد چون فرزندی نداشت قلمرو ایلخانان تجزیه شد و این حکومت منقرض شد.

مقبره الجایتو یکی از ایلخانان مغول در سلطانیه، نزدیک زنجان

بیشتر بدانیم ...

در مورد ایلخانان:

هولاکوخان یکی از اهدافش برچیدن قلعه های اسماعیلیان بود و با تدبیر خواجه نصیر الدین توسی و بدون خونریزی رکن الدین خورشاه آخرین امام اسماعیلی ایران خود تسلیم شد و کتابخانه نفیسی از قلعه الموت بدست آمد که عطا ملک جوینی از هولاکوخان اجازه گرفت کتابهای نفیس و مهم را جدا و بقیه را که مربوط به اصول دین اسماعیلیه بود بسوزاند. در فتح بغداد پس از تصرف بغداد هولاکوخان تمام درباریان و خلیفه را کشت جز وزیر خلیفه که مویدالدین محمد بن العلقمی. زیرا او وزیری دانا و دانشمندی شیعه بود و باطناً از خلفای عباسی نفرت داشت. بعد از آن، هولاکوخان با غنایم هنگفت عازم آذربایجان شد اموال خود را در جزیره شاهی دریاچه ارومیه ذخیره کرد و مراغه را پایتخت خویش قرار داد. به خواجه نصیر الدین توسی امر کرد تا رصدخانه مراغه را بنا کند که زیج ایلخانی از آن دور مانده است. هولاکوخان در ۴۸ سالگی در نزدیکی دهخوارقان آذربایجان در گذشت و در همانجا دفن شد. جالب است بدانید دولتهایی که تا این زمان در ایران وجود داشت به نام ایران نبود بلکه نامهای محلی و قبیله ای داشتند ولی بعد از بر افتادن خلافت عباسیان در بغداد هولاکوخان دولتی بنام ایران تشکیل داد. پس ایلخانان در ایران یک نوع تجدید شاهنشاهی ایرانی ایجاد کردند. پس از هولاکوخان، اباقاخان تبریز را پایتخت خود قرار داد و بعد از برادرش تگودار بر اثر معاشرت با مسلمانان، به دین اسلام در آمد و خود را سلطان احمد نامید. پس از مرگ او برادرش ارغوان خان پسر برادرش تگودار در هشتروند آذربایجان بر تخت نشست و بعد از او برادرش گیخاتو بر تخت نشست و اولین پول کاغذی مستطیلی شکل که چند کلمه به خط اویغوری بر یک طرف آن و عبارت لاله الاالله محمد رسول الله در طرف دیگر نگاشته شده بود را منتشر کرد. غازان خان پسر ارغوان پس از قبول اسلام نام محمود را انتخاب کرد و به پیروی از او صد هزار تن از مغولان مسلمان شدند. و قوانین و دستورات خود را به نام پاسای غازانی منتشر کرد. وی درسی و سه سالگی در نزدیکی قزوین وفات و جسد او را به شنب غازان تبریز بردند. پس از غازان برادرش الجاتیو ملقب به سلطان محمد خدابنده به پادشاهی رسید و به سبب نفوذ کلام شیخ جمال الدین حسن معروف به علامه حلی از مذهب سنت و جماعت به تشیع گرایید و فرمان داد که بر روی مسکوکات نام دوازده امام را بنویسند و از آن به بعد ملقب به خدابنده است. وی دستور داد سلطانیه در پنج فرسنگی زنجان را پایتخت سازند. بناک سلطانیه در مدت ده سال به اتمام رسید. که به آن می توان به حق دانشگاه معماری اسلامی نام نهاد و قصد انتقال جسد حضرت علی از نجف به سلطانیه داشت و حتی مقبره حضرت علی را در سردابه ی سلطانیه کنده بود ولی در رمضان ۷۱۶ در گذشت و جسد او را در سردابه گنبد سلطانیه به خاک سپردند.